

Dette værk er downloadet fra Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek drives af foreningen Danske Slægtsforskere. Det er et privat special-bibliotek med værker, der er en del af vores fælles kulturarv omfattende slægts-, lokal- og personalhistorie.

Støt Slægtsforskernes Bibliotek – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug. Videre publicering og distribution uden for husstanden er ulovlig.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Samlinger

til

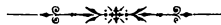
Jydsk Historie og Topografi.

~~~~~  
2. Række. III. Bind.  
~~~~~

Udgivet

af

det jydsk historisk-topografiske Selskab.

Aalborg.

Marinus M. Schultz's Forlag.

Trykt i Stiftsbogtrykkeriet.

1891—93.

Fra Invasionstiden 1627—8.

Af Fr. Meidell.

En af de jyske Egne, som blev værst modtagen i den nævnte Invasionstid, var som bekjendt Vejle og dens Omegn, i hvilken ikke mange Herregaarde undgik den almindelige Plyndring og Brand. Iblandt de heldige Undtagelser maa i første Række nævnes *Lerbæk*, som ligger trekvart Mil Nordvest for Vejle og tæt Syd for Greis Mølleaa. En saadan Begunstigelse leder uvilkaarligt til at spørge om den daværende Ejer og hans Forhold, Spørgsmaal, hvorpaa man faaer de paalideligste Svar igjennem afd. Biskop C. T. Engelstof's store Arbejde »Den gamle danske Adelsslægt Brockenhuus«, der haves i Historisk Tidsskrifts 4. Række, 4. og 5. Bind, og her see vi i 4. Bind, Side 455—465, at Lerbæk i over 200 Aar har tilhørt en Gren af denne gamle danske Æt, og at *Johan Kjeldsen Brockenhus* har ejet Gaarden i hin Invasionstid.

Efter den Ligprædiken, som A^o 1648 blev holdt over samme Johan B., fortælles, at han var født den 10. Novbr. 1588 og A^o 1616 mistede sin Fader, Kjeld B., ved Døden, medens Moderen, Fru Edel Ulfeld, overlevede sin Husbond i mange Aar, skjøndt hun alt A^o 1620 synes at have været skrøbelig, eftersom hun da lod adskillige Vogne, Heste m. m. sælge.

Johan B. blev efter Datidens Adelsskik oplært paa Sorø Akademi og derpaa uddannet ved Udenlandsrejser, som for hans Vedkommende varede fra A^o 1603 til 1616, i hvilken lange Tid han studerede i Helmstedt, tilbragte fire Aar i Paris og besøgte Spanien, Italien og Malta.

Historien melder selvfølgelig ikke om, hvad Gavn han fik af sin 13aarige Studierejse, men det seer ud til, at han ialtfald har lært at erkjende den store Betydning af en god Ungdoms-Undervisning, thi Johan B. nævnes som en af de første danske Adelsmænd, der oprettede en Skole for Bønderbørn, nemlig den i Hover¹⁾.

Som Anledning til, at han A^o 1616 afbrød sin Udenlandsrejse, tør vi med Sikkerhed pege hen paa hans Faders Død og derhos sandsynligvis paa Moderens Skrøbelighed; foruden Lerbæk trængte ogsaa Moderens Gods, af hvilket Hanstedgaard ved Horsens var den betydeligste Del, til en mandlig Styrer; thi det var dengang ingenlunde en saa given Sag som nu, at en Ejer af flere Herregaarde var rig nok til at kunne holde paalidelige Godsstyrere.

Den danske Adel var nemlig i en lang Aarrække bleven økonomisk svækket, dels ved den i hele Europa, især efter Amerikas Opdagelse, herskende Pragtsyge, der ytrede sig i Overdaadighed saavel i Klædedragt som i Anretninger, Drikkeri og Gjæstebud, dels ved den sørgelige Afhængighed, hvori danske Adelspersoner kom til at staa overfor deres holstenske Jævnbyrdige, naar disse skaffede dem de til Pragtsygens Tilfredsstillelse nødvendige Penge fra de rige Kjøbmænd i Hansestæderne. For disse vare nemlig danske Adelsgodser ubrugeligt Hypothek, eftersom dansk Lovgivning formentlig Borgerlige Ejendomsret til dem; derimod var der intet ivejen for, at holstenske samt andre Adelsmænd blev danske Herremænd, og følgelig blev de selvskrevne Mellemmænd i Negotien.

Gamle Kjeld B. havde ikke været nogen Undtagelse fra Decadence-Regelen; thi paa de c. 100 Tdr. Hartkorn²⁾, hvortil man tør regne Lerbæk og Hanstedgaard tilsammentagne, havde han rejst en ikke ringe Gjæld, væsenlig som Caution for laansøgende Medbrødre, deriblandt A^o 1615 en paa ikke mindre end 27,000 Spd. alene for hin Tids mest forgjældede danske Adelsmand, nemlig Otte Christoffer Rosenkrands til Boller og Rosenvold, om hvis Forhold adskilligt Nyt er meddelt i Bille-Ættens Histories 2. Del, 1. Afsnit.

Naar Engelstoft i ovennævnte Afhandling taler om, at

¹⁾ Navnet stavedes dengang: Hoffer eller Hoffre.

²⁾ Gjennemsnitspris for den Tid og den Egn var c. 80 Spd. pr. Td. Hartk.

Herskabet paa Lerbæk staar i Vejlenesernes »traditionelle Anseelse«, saa tør vi, naar vi dømme efter den Gjæld, Kjeld efterlod sig, nok kalde ham idetmindste en af Ophavsmændene til den, og hans Søn har følgerigt havt Vanskelighed ved ikke at bryde en saa godt grundlagt Tradition; thi hverken i Sorø, Helmstedt, Paris, Spanien, Italien eller Malta kan han have vundet Indsigt i dansk Landhusholdning, Kvægdrift og Agerbrug.

Denne Indsigt var imidlertid ubetinget nødvendig for ham, naar han samtidigt skulde afbetale Faderens Gjæld, vedligeholde sit Herskabs »traditionelle Anseelse« og skaffe sin gamle Moder standsmæssigt Underhold; heldigvis var han kun 28 Aar, da han maatte begynde paa at samle Landbruger-Erfaringer i en Skolegang uden hjælpende, velvillig Vejledning. Men naar man skal høste al sin Belæring gennem sine Føjlgreb, bliver man lidet skikket til at paatage sig offentlige Ombud; derfor stemmer det godt med vor Betragtning af Johan B., naar vi see det udtrykkeligt omtalt, at han ikke indtraadte i Stats-tjenesten paa anden Maade end som Cornet i Rosttjenesten, hvilken Stilling han skal have beklædt i syv Aar, men som visselig ikke kan antages at have været synderlig tidspildende. Han har vistnok baade passet sine Sager godt og havt ret godt Held til sin Bedrift; thi han synes mere at have fulgt sit Hjertes Tilbøjelighed end det da almindelige Hensyn til Medgift i Valget af sin Livsledsagerske.

Han hentede hende paa det nordfynske *Kjærsgaard*, som ejedes af *Erik Bille* og Fru *Mette Beck* til Havrelykke paa Laaland. Ganske vist var Erik Bille ret velstaaende, men han var tillige nøjeregnende i Pengesager, og hans Datter, Jfr. *Helvig Bille*, fik derfor næppe stort mere end Udstyret, da hun midt i August 1627 holdt Bryllup med Johan Brokkenhus, hvorimod hun ved sin Faders Død den 23. Juni 1641 arvede Billeshave. Den herskende Krigstilstand har rimeligvis gjort noget Skaar i Bryllupets Pragt; men der er dog opbevaret et lille Træk, der viser os, at det maa have været standsmæssigt; i en Retssag, hvortil vi senere komme tilbage, viser det sig nemlig, at Johan B., i Anledning af Bryllupet, har givet sin Skriverdreng, *Niels Bloch*, ikke blot nye Klæder, men endog et Sølv Hattebaand, paa hvilket han midt i den værste Invasionstid har kunnet laane 2 Spd. (= 20 Kr.), for hvilken Sum

Johan B. senere indløste bemældte Hattabaand. Blev Skriverdrengen pyntet i den Grad, saa kan man tænke sig, hvad der er medgaaet til de mere betroede Tjeneres »tilbørlige Udstaf-fering«.

Nogen ganske almindelig Skriverdreng har samme Niels Pedersen Bloch dog ikke været; men han var kun en fattig, umyndig Dreng, som af sin afdøde Faders¹⁾ Husbond, Fru *Helvig Kaas* til Restrup, Enke efter *Hannibal Gyldenstjerne*, var sat i Lære hos Johan B. for af denne at bruges i den paa Lerbæk forefaldende Tjeneste, dog uden Løn i Penge eller Klæder, da Formaålet var at faae ham optugtet til en dygtig Skriver paa Restrup. Han var dog endnu ikke paa den Tid, da Johan B. holdt Bryllup, naaet saa vidt som til at holde nogen Slags vigtigt Regnskab, hvilket Arbejde paahvilede et andet ungt Menneske, *Hans Jespersen*, som efter Krigen fik Ansættelse i Kongens Gaard. Begge Elever vidne om, at Johan B. har havt Anseelse som Læremester for de Unge, og det er ikke blot hin Bryllupsklædning og Hattabaandet, som taler for, at han var en godlidelig og velvillig Læremester.

Næppe var Bryllupet fejret og de Nygifte ifærd med at nyde Hvedebrødsdagene paa Lerbæk, før der fra Holsten kom højst ildevarslende Rygter om Wallensteins Fremrykning for at erobre hele Halvøen. Ligesom en Mængde andre jyske Adelspersoner besluttede Johan B. at drage fra Jylland til en sikrere Landsdel, og det var naturligt for ham at bringe Fru Helvig i Sikkerhed paa Havrelykke. Forholdene vare imidlertid blevne brogede nok, idet Skarer af Kongens flygtede Lejetropper havde begyndt at huser i Lerbæks Omegn, og Johan B. vovede derfor ikke at medtage alle sine Værdipapirer. Han lod følgerigt hente Murer *Niels Andersen* fra Hørup og overdrog til denne i Gaardens Murværk at indrette et sikkert og uopdageligt Gjemmested for Brevskaberne, hvoriblandt formodenligt fandtes en stor Del af Faderens indløste Gjældsbeviser, og den 13. September, samme Dag som Kongen tilsøs flygtede fra Glückstadt, havde Niels Andersen Murgjemmet saa færdigt, at

¹⁾ I de Aalborgske Thingbøger for Aar 1625—6 forekommer som Sagerfører Peder Bloch, Gaardfoged paa Restrup, tjenende Velb. Fru Helvig Kaas. Herredags Dombogens Angivelse er altsaa rigtig, da Sagen førtes 1633.

Johan B. vovede deri at nedlægge en stor Bog med Guldsnit og fint Bind, i hvilken han lagde sine vigtigste Breve. Denne Handling overværedes baade af Skrивerdrengen Niels Bloch og Ugedagstjeneren Peder Jensen fra Lykkeshus, og for dem angav Johan B., at Bogen var en Bibel, medens han i et sildigere Indlæg oplyser, at den indeholdt Handelsvidenskab under en latinsk Titel. Murgjæmmets Aabning var oventil, og det gik saa dybt ned, at der ovenpaa den saakaldte Bibel blev rigelig Plads til et Stykke Dvelg [Duellich er Tøj af dobbelt Rendegarn, brugeligt som stivt Underfor i Kraver o. l.], et stort Stykke Boldavid [ubleget Lærred], nogle Hammere og andre Jernsager, en Been-Vejrtavle og en tynd, men bred Bog med brunt Bind og hvide Blade. Skjönt Rummet endnu ikke var helt fyldt, blev Aabningen dog tilmuret, og Dagen efter rejste Johan B. med sin Frue fra Lerbæk, idet han gav Niels Bloch Ordre til at varetage Herskabets Tarv og særligt til at indpakke Klæder og andre Sager, for snarest muligt at sende dem efter.

Rimeligvis for at undgaa de omstørfende Lejetropper drog Johan B. ikke over Vejle til Strib og over Kjærsgaard til Havrelykke, men mod Nord til Horsens, hvor han skaffede sin Hustru kvindeligt Rejseselskab ved at modtage en Cousine til den daværende Lensmand paa Ørum, *Reinhold Heidenstrup*¹⁾, som fra den 17. April 1627 havde været beordret til at være om Kongen (J. T.); af denne Grund maatte han sende sin Svigerfader Bud om sin Afrejse, for at spare ham for en unyttig Ængstelse, og hertil valgte han Niels Bloch, som, efter et Par Dages Fraværelse, kom tilbage fra Fyn med aabent Blik for den forestaaende Hjem søgelse paa Lerbæk. Han saae kritisk paa det næppe tørrede Murværk, som dækkede for de dyre Breves Gjæmmede, og sendte Bud efter Mureren, da han fandt

¹⁾ Han er vistnok identisk med den *Reinhard von Heidersdorf*, der nævnes som Kgl. Kjøgemester fra Aar 1615—1620. (Joh. Grundtvig: Medd. fra Rentek. 1872 Side 127.) I Jydske Tegnelser og følgelig ogsaa i Kr. Erslevs »Len og Lensmænd« skrives Navnet som i Dombogen, der rigtignok ogsaa har Varianten Hedenstrup. Paa hin Tids Stavemaade bør ingen Vægt lægges, naar f. Ex. en og samme Dom kan give en halv Snæs forskj. Stavemaader for Øverste Kalenbergs Navn, og naar selve Kong Christian IV kan skrive Slaabedaasz for Slavata, Slammenstrup for v. Schlammerdorf, Aashenzleber for Aschersleben o. s. v.

Revner i Limbaandene, saa at man kunde løsne Murstenene. Murer Niels Andersen fandt rigtignok, »at Muren ikke var anderledes sprukken end en ringe Ting paa Kalken, som ikke havde noget paa sig eller kunde agtes eller sees af Nogen uden af den, der vidste, at der var noget indemuret, og ikke det var fornødent at udtage den store Bog, som laa indeni Muren og — dog blev udtagen for Rum Skyld«; det vil sige, at Niels Bloch ikke helmede, før han fik fat i den saakaldte Bibel. Ganske rigtigt, svarede Niels Bloch for Retten, jeg lod den udtage for at skaffe Mureren Plads og spare den for Væde; men jeg lod den atter lægge tilbage, og nu er den i Junkerens Haand og Hævd. Det benægtede Johan B. heller ikke; men han beklagede, at de Breve, han havde lagt ind i Bogen, ej mere fandtes der. Herimod paastod Niels Bloch, at Fjenden havde opdaget Murgjemmet, opbrudt det og deraf udtaget Brevene, — hvad Hans Jespersen ogsaa bekræftede, idet han tilføjede, at det skete ved Juletid. Johan B. paastod imidlertid, at Niels Bloch selv havde taget disse Breve, ligesom han havde forkommet dem, der stod paa Loftet i et Skrin; thi Fjenden kunde aabenbart ikke have haft mindste Gavn af dem. Han havde ganske vist over Kolding faaet tilsendt et Skrin eller en Kiste med Bøger, i hvilken der fandtes en Del af hine Breve fra Loftet, men af disse vare de vedhængende Segl afrevne ved Modtagelsen.

Johan Brockenhus's Paastande støttedes paa forskjellige Maader af en Mængde Vidner; men disse have enten hørt til hans Gods eller som hans Naboer staaet i et vist Afhængighedsforhold til ham; alene af denne Grund tør vi nok kalde dem mindre paalidelige; men de blive i høj Grad upaalidelige, naar vi betragte dem i Lyset af en kgl. Ordre af 13. Februar 1632, som var fremkaldt af en Klage fra Viborg Landsting over de mange løgnagtige Vidnesbyrd, som under Ed aflagdes for Retten. Denne Demoralisation af Befolkningen var en af den fjendtlige Invasions sørgelige Følger, og den hævdedes hverken let eller hurtigt, skjøndt den nævnte Ordre paabød, at Navnene paa mensvorne Vidner for Fremtiden skulde bekjendtgjøres offentlig tilligemed Navnene paa deres Herskab og Lensmand, for at Straffens Execution ikke skulde forhales. Straffen bestod i, at Skarpretteren paa Galgen eller Kagen afhuggede den Mensvornes tre Fingre paa højre Haand; men uagtet den var streng, og

Landsdommerne havde Ordre til aarligt at indsende Lister over deres Mensvorne, maatte en Mængde, baade Mænd og Kviuder, i en lang Aarrække bøde for denne Forbrydelse ¹⁾).

Under saadanne Tidsforhold tør vi ikke tage selv de højtideligst for Retten besvorne Udsagn som paalidelige, men maa betragte de indviklede Retssager i den Belysning, som den endelige Dom lader falde paa Enkelthederne. Den Retterthingsdom, hvortil vi i denne Sag støtte os, faldt den 10. Marts 1633, og i Henhold til den skulle vi nu søge at vinde Klarhed over, hvordan det gik til, at Lerbæk undgik at blive afbrændt, og at Johan Brockenhus ved sin Hjemkomst efter Fredslutningen i Lybæk A.^o 1629 ikke alene gjenfandt sin Gaard, men ogsaa meget af sit Løsøre, om han end maatte beklage Tabet af meget og navnlig af de i den tykke Bog og det dybe Gjemme saa godt skjulte Breve. Han maa have havt stor Grund til denne Beklagelse; thi den lod ham glemme Glæden over, hvad han gjenfandt, og alt Hensyn til Niels Bloch, hvem han kunde takke for det meste deraf.

I Slutningen af September lod Niels Bloch Mureren rette paa Gjemmestedets Aabning, og ved Juletid s. A. blev den funden af Fjenden, som udtog Brevene. I dette Fjeringaar skiftede Indkvarteringerne hyppigt, indtil de Kejserslige havde faaet hele Jylland besat, og Vinteren hindrede alle Troppebevægelser. De første Indkvarteringer fandt selvfølgelig mest af det Bytte, der laa fremme for Alles Øjne; de senere, som fandt mindst af dette, søgte derfor ivrigt efter det skjulte, mest værdifulde Gods. I Begyndelsen af den Periode, hvori Niels Bloch var Herre paa Lerbæk, tilfredsstillede han Indkvarteringen ved at uddele, hvad den havde mest Lyst til og Brug for: Nogle Stykker Flöjl, nogle mindre værdifulde Guldsmykker, noget Silketøj, Harniskstykker og nogle Bøsser; da han havde skilt sig ved den Slags Ting, maatte han gribe til

¹⁾ Til de strenge Forholdsregler mod Menedere bidrog uden Tvivl, at man Aar 1634 maatte erkjende at have ladet en Præst henrette uretfærdigt, fordi to Mænd havde aflagt falske Vidnesbyrd imod ham. (Jydske Tegnelser for 22. Febr. 1634.) Det befaledes udtrykkeligt, at disse to Mensvorne skulde pines, inden de blev henrettede. Iøvrigt var der alt den 8. August 1629 udgaaet Ordre til de jydske Lensmænd om at søge Almuens Retsbevidsthed styrket ved at straffe hver Mened og Skalkhed.

sværere Sager, som den store Kjedel, der stod i Borggraven, og mange af Kreaturerne i Stalden; men da disse Ting kun vilde belemre de bortmarcherende Soldater, maatte han omsætte dem i Contanter ved at søge dem solgte til de Omboende. Folkene paa Gaarden skulde ogsaa have noget at leve af; det var derfor rimeligt, at Hans Jespersen fik nogle af de Penge, der kom ind, ligesom ogsaa, at de to unge Mennesker i Forening besørgede Salg og Indkjøb, som f. Ex. da de med ovennævnte Murer Niels Andersen som Mellemmand til Hr. Sören i Jelling solgte en Oxe for 2 Spd. — Vi vælge dette Exempel, fordi det giver os Anledning til at minde om, at denne Hr. Sören er den Hr. Sören Staffensen, om hvem der i Thieles Folkesagn fortælles, at Fjenden A^o 1628 hang ham op paa en Krog over Kirkedøren, fordi han lod sit Bud bære Meddelelser til Kongens Officerer i en hul Stok, hvilket blev opdaget.

Bar Fjenden sig saaledes ad mod en Præst, er det ikke underligt, at en stakkels Skrivedreng, for hvem alt Løsøre og Penge var sluppet op, maatte finde sig i at blive afklædt og pidsket paa sin bare Krop, foruden at lide anden Tortur, hvis Formaal var at faae ham til at sige, hvor Skatten var gjemt. Efter at Niels Bloch i nogen Tid standhaftigt havde taalt denne Mishandling, blev han af den skuffede Indkvartering belagt med Lænker, og, da den havde faaet Marcheordre til Viborg, slæbt med til denne By, i hvis Fængsel han maatte tilbringe en streng Vinter paa ganske utilstrækkelig Kost. Haardt følte han, at hans Herre ikke gjorde nogetsomhelst Skridt til at løskjøre ham; men han fik dog klaget sin Nød for nogle Venner — sagtens Familien paa Restrup —, hvem det omsider lykkedes at kjøbe ham fri. Mærkeligt nok vendte Niels tilbage til Lerbæk, men han var vel bleven underrettet om, at Soldaterne nu blev holdt i strammere Tøjler end forhen; den Wallensteinske Hærs gode Disciplin havde virkelig begyndt at gjøre sig gjældende i A^o 1628, saa at der ikke længere var Tale om vilkaarlig Afbrænding af Gaardene og om den Lovløshed, der havde hersket i det sidste Fjerdingaar af 1627. Det var for Lerbæks Bevarelse under denne første Invasionstid, at Johan B. burde have lønnet Niels og takket ham til.

Istedenfor blev Niels anklaget og anholdt for Tyveri, saasnart Johan B. havde forvisset sig om sine forskjellige

Tab¹⁾. I de første Uger fik han dog Lov til at gaa uden Lænker, at faae bedste Folkekost og god Seng med Dynner og Lagener; men da han ikke derved kunde bringes til Bekjendelse, blev han om Natten indespærret i Gaardens Taarnfængsel, medens han dog endnu beholdt Tilladelse til at tilbringe Dagen i Borgestuen ved en god Skorstensild. Da han alligevel nægtede at bekjende, blev der stadigt tilføjet nye Skjærpelser i hans Fængselsliv, og dette blev omsider »grumt og forfærdeligt, i Frost og Kuld, Hunger og Kummer«, som han selv udtrykker sig i et Indlæg.

Det var ikke Johan B. personlig, som ved Hjælp af denne Tortur søgte at presse en Bekjendelse ud af Niels; men han havde en villig Hjælper i Herredsfogeden, der underdanigst afsagde Dødsdom, hver Gang Junkeren beskyldte Niels for et nyt Tyveri. Saaledes gik det til, at denne til alle de fysiske Lidelser, han maatte udstaa i sit Fængsel, hvor han »blev endda værre tribuleret med haarde Jernbaand end i Fjendernes Tid«, desuden kom til at lide moralsk under Trykket af fire eller fem Domme paa Ære, Liv og Gods.

Denne oprørende Behandling bragte omsider Niels til at vove Livet for om muligt at gjenvinde Friheden.

En Aften, da to af Gaardens Karle som sædvaaligt havde seet til ham og derpaa sat en stor Hængelaas for Taarndøren, havde de glemt at aflaae den egenlige Fængselsdør, gennem hvilken Niels altsaa kunde komme ud paa Vindeltrappen. Hvor højt det Vindue sad, gennem hvilket han maatte springe for at naae Jorden, vide vi ikke; men han kom saa heldigt derfra, at han kunde tænke paa at ride. Han gik til Stalden og udtog en af Junkerens bedste Hopper, paa hvilken han satte afsted til Horsens, hvor hans Moder nu havde fæstet Bo. Herfra indskjød han sig under Kongens Beskyttelse, som ogsaa bevilgedes ham »af Vores sønderlig kongelige Gunst og Mildhed imod fattige Hjælpeløse, som Vold og Uret vederfares«, hvilket Beskjærmelsesbrev gav ham Ret til »ubehindret ved Lov og Ret mod Johan Brokkenhus Sagen at udføre.«

¹⁾ Et lignende Tilfælde havdes paa Kjærgaardsholm, hvor Fogeden havde ladet en Sølvkande sælge eller smelte for at tilfredsstille Fjenden og redde væsenligere Ejendom. Ejeren, den vel kjendte Mogens Høg, vilde dog ikke godkjende Fogedens Adfærd, men lagde Sag an imod ham for at fremtvinge Erstatning. (Jydske Tegn. for 30. Marts 1634.)

Herremanden havde imidlertid anlagt nye Sager imod ham, nemlig først for Tyveri af Hesten, dernæst for at han var undveget af lovligt Fængsel, og han havde som sædvanligt erhvervet sig nye Domme for, at Niels havde forbrudt sit Liv og vilde være at straffe med Galge og Gren som en Tyv med Tyvekosterne bundne paa Kroppen. Sligt kunde dog ikke længere gjøre Indtryk paa den Dömte, der brugte sin Frihed under Kongens Beskyttelse til at indanke sin Sag for det kgl. Retterthing og til at udarbejde gode Indlæg, i hvilke han navnlig gjorde gjældende, at han var bleven afskaaren fra »at nyde de Privilegier og Friheder, som Kongerne i Danmark have givet Adelen og dens Tjenere«, hvorved han sigtede til den Mærkelighed, at Johan B. ikke havde tiltalt ham for Brud paa Gaardsretten, men havde anlagt Sager mod ham paa Herredsting, som ikke rettelig kunde paadømme dem. Dernæst paaviste han, at den Landstingsdom, der var fældet i hans Sag og som frikjendte ham, langtfra gav ham tilstrækkelig Opregnsning for de Herredstingsdomme, der frakjendte ham Ære og Liv; thi det maatte være klart for Enhver, at Ingen med Rette kunde fordre af en unyndig Dreng, at han skulde svare til Gaard og Gods paa en Tid og under Forhold, hvor han hverken kunde værge sit Liv eller sine Ejendele, og hvor Ejeren, Johan B., havde fundet det rigtigst at lade al sin Ejendom i Stikken, længe før Fjenden kom til Eggen.

Den kgl. Retterthingsdom af A^o 1633 gav da ogsaa Niels Bloch Medhold i alt Væsenligt og idømte Johan Brokkenhus en ret klækkelig Skadeserstatning til Niels; men vi ville ikke her referere den, da dens Forstaaelse er betinget af et langt udførligere Referat af dens Præmisser end det, vi her have søgt at give af Dombogens 30 Foliosider.

Vi ville hellere slutte denne Artikel med at fremdrage af Jydske Tegnelser nogle Punkter, som belyse Jyllands Tilstande under Invasionsperioden.

Den 28. October 1628 anraabte Hr. Jörgen Skeel paa alle Jydernes Vegne Hans Majestæt om en snarlig Befrielse fra det fjendtlige Aag; men endnu den 9. Juli 1629 var man ikke kommen videre end til at beordre samme Hr. Jörgen Skeel at søge Almuens almindelige »Mutvillighed« overfor Øvrigheden dæmpet, saa at de tidligere Retstilstande kunde vorde gjenindførte. Opgaven var vanskelig at løse; thi da Fjenden drog ud

af Landet, befandt Ejendomsforholdene sig i en saadan Forvirring, at de jydsk Landsdommere ikke kunde efterkomme en til dem udgaugen Ordre af 1. October 1629 om at skaffe hver Mand sit. Fjenden havde selvfølgelig paa forskjellige Steder anlagt Magaziner og taget Varer til disse, hvor de lettest kunde faaes; men istedenfor at give dem tilbage til Yderne, fik Hr. Albert Skeel den 16. Juni 1629 Ordre til at fordele dem blandt Bønderne, og især blandt Kronens¹⁾, hvilken Uretfærdighed var saa iøjnefaldende, at man den 5. August s. A. nedsatte en Commission, bestaaende af Hr. Jörgen og Hr. Albert Skeel samt Christen Holek, med det Formaal at fordele Fjendens Rov retfærdigt og at berolige de utilfredse Jyder. — Det inddrevne Korn sees af en Ordre 21. Juli 1633 at være solgt i Ringkjøbing og Indtægten at være fordelt blandt de Fattige; men Klager indløb saa vel fra Varde som fra Aalborg, der endnu A^o 1632 erklærede sig for saa fattige, at de ikke kunde betale Skat. Aalborg fik den 29. Juni s. A. Nedsættelse i Skat; men til at undersøge Vardes Besværinger udnævntes den 24. Juni s. A. Hr. Albert Skeel og Jens Juel. Den 11. December 1633 udgik endelig et kgl. Mandat om ikke at procedere videre i nogen Sag, der var rejst i Invasionstiden.

De Kejslerlige, der laa i Viborg, sees at have drukket Vin hos Hans von der Hude; Officererne alene havde der drukket for 598 Spd., altsaa omtr. for 6000 Kroner, som de ikke havde betalt. Manden var selvfølgelig ikke tilsinds at bære saa stort et Tab alene; men hans Medborgere vare saa uvillige til at hjælpe ham dermed, at han maatte anlægge Sag imod dem; den vandt han og erhvervede sig derpaa en kgl. Ordre af 20. Novbr. 1631 til Borgerskabet om, at det skulde erstatte ham hint Tab.

Igjennem disse Optegnelser fuldstændiggjøres ikke blot vort Lerbækske Bidrag til Jyllands Invasionshistorie, men ogsaa det af Dr. W. Møllerup i Danske Samlinger 2. VI 289 givne »Bidrag til Jyllands Historie i Krigsaarene 1627—1629«, til hvilket interessante Stykke vi slutteligen henvise.

¹⁾ Disse vare endnu i 1634 saa forarmede, at de maatte bede om Fri- tagelse for Skat.